

Morfo(no)loška obilježja imena i prezimena u hrvatskom književnom jeziku

Ham, Sanda

Source / Izvornik: **U jezik uronjeni**, 2018, 237 - 256

Book chapter / Poglavlje u knjizi

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:832269>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sanda Ham

■ Filozofski fakultet Osijek
■ Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Morfo(no)loška obilježja imena i prezimena u hrvatskom književnom jeziku

Sažetak

U radu se govori o književnojezičnim morfo(no)loškim obilježjima hrvatskih i tuđih imena i prezimena. Opisuje se sklonidba tih imena – dijalekatni utjecaji u sklonidbi, glasovne promjene u sklonidbi, osobito alomorfne osnove u sklonidbi imena s međuotvorničkim *j*, palatalizirane osnove u vokativu muških imena i sibilizirane osnove u dativu i lokativu ženskih imena.

Ključne riječi: imena i prezimena, sklonidba, vokativ, alomorfizam osnova.

Uvod

Sklonidba imena i prezimena izaziva dvojbe, pravopisne i/ili gramatičke nedoumice, pa i prave žučljive rasprave.¹

Često mi se obraćaju bivši studenti, a sada profesori hrvatskoga jezika, vrlo konkretnim pitanjima koja se tiču njihova svakodnevnoga školskoga rada – upisivanja imena u različite službene dokumente, a među tim dokumentima osobito su osjetljive svjedodžbe, diplome i pohvalnice – one su javne, ali i službeni su dokumenti.

Nije upitno samo to kako napisati učeničko ime, češće nam bude upitno kako napisati i roditeljska imena. Primjerice, učenica nam se zove *Mia Vodopija*, otac je *Bruno Vodopija*, a mati

¹ Temelj su ovom radu jezični savjeti koje sam objavljivala u Školskim novinama od rujna 2015. do travnja 2016. u rubrici Riječ. Na ovom sam mjestu okupila i ponešto promijenila savjete koji govore o imenima i prezimenima kao o morfo(no)loškim kategorijama. Napominjem da naziv *književni jezik* upotrebljavam istoznačno nazivu *standardni jezik*, a o jeziku književnosti govorim kao o *književnoumjetničkom stilu* (a ne jeziku).

Ines Vodopija. Komu se dodjeljuje pohvalnica – *Miji Vodopiji*, *Mii Vodopiji*, *Miji Vodopija* ili *Mii Vodopija*? Čija je kći? *Bruna* ili *Brune Vodopije*? *Ines Vodopije* ili *Ines Vodopija*? Ako napišete da je pohvalnica *Miji*, nerijetko se dogodi da ljutiti roditelji prigovaraju da se njihovo dijete ne zove *Mija*, nego *Mia*. Razredniku tada treba jezični priručnik u kojem će jasno biti napisano kako se sklanjaju ženska imena sa završetkom *ia* ili *ea* inače je ljutite roditelje teško uvjeriti da nije razrednik taj koji je neznalica i koji se ogriješio o ime njihova djeteta i da nije riječ „opet o nekom novohrvatskom“, nego da je riječ o ustaljenom pravilu.

Naša je bivša studentica *Andrea* čak prijetila da će odbiti fakultetsku nagradu jer je pisalo da se nagrada dodjeljuje *Andreji*, a ne *Andrej* – naime, studentica je tvrdila da dativ *Andreji* nije valjan jer se ona zove *Andrea*, a ne *Andreja*. Ovdje ni priručnik s jasno napisanim pravilom ne pomaže jer osoba svoje ime doživljava kao svoj osobni osobit znak (što ono doista i jest) i prema tomu i svoje vlasništvo kojim pravopisno i gramatički raspolaže kako ona želi, a ne kako norma propisuje.

Tumačeći studentima sklonidbu vlastitih imena, napisala sam na ploču: nominativ – stoji *Mile*, genitiv – nema *Mile*, dativ – prilazim *Mili*. Student iz slušateljstva spontano je reagirao da ima kuma koji se zove *Mile*, ali da je kûma *Mileta*, a ne kûma *Mile*. Kolegica iz Poreča na to mi je rekla da u njihovu mjesnom govoru bude i *Ante*, *Anteta* pa i *Bruno*, *Brunota*, a ne samo *Mile*, *Mileta*.

Imena *Mario* i *Dario* dio su širega skupa imenica muškoga roda koje završavaju na *io* (*radio*, *studio*, *Tokio*) i u svih je upitan instrumental. Naime, uglavnom je prihvaćeno *Marija* i *Darija* (umjesto *Daria* i *Maria*), ali se u instrumentalu odjednom traži *Mariom* i *Dariom* umjesto *Marijem* i *Darijem*. Oni koji se zalažu za likove bez *j* redovito odgovaraju da je to zato da bi se instrumental bolje razlikovao od ostalih padeža i uspoređuju oblike *Mariom* i *Marijem* s oblicima *studiom* i *studijem* i tvrdeći da je *studiom* od *studio*, a *studijem* od *studij*. Dakako, tako propisuju i neke gramatike i pravopisi.

Trebate li napisati službeno pismo svomu bivšemu profesoru Babiću, svejedno je li zemaljsko ili e-pismo, pristojnost traži odgovarajuće obraćanje. Obraćate li se prezimenom, hoće li to prezime biti u vokativu? Hoćete li napisati *Poštovani profesore Babić* ili *Poštovani profesore Babiću*? Pišete li našem književniku Hitrecu zamolbu da dođe u Vašu školu kao gost, kako započeti: *Poštovani gospodine Hitrec* ili *Poštovani gospodine Hitreče*?

Što je s muškim prezimenima na *ač* i na *ec*? Je li naša Andrea Klepač s početka teksta kći Dražena *Klepača* ili Dražena *Klepča*? Ako joj roditelji nose kajkavsko prezime, i ako se prezivaju *Klepec*, je li kći *Klepeca* ili *Klepca*?

Dvostruka ženska prezimena mogu napraviti nepremostive poteškoće, nepremostive do te mjere da s putovnicom u kojoj piše da se zovete *Silva Bebić-Kovač* ne možete prijeći granicu s Europskom Unijom – naime, Europski računalni čitači putovnica ne mogu pročitati ime sa spojnicom! Dakako, bilo je to prije ulaska Hrvatske u EU, ali *Silva Bebić-Kovač* nije mogla ući u EU jer joj je između dvaju prezimena pisala spojnica. Morala je izrađivati novu putovnicu, a s vremenom i ostale dokumente, u kojima je pisalo *Silva Bebić Kovač*, bez spojnice. Kako onda napisati: *Ivana Brlić-Mažuranić* ili *Ivana Brlić Mažuranić*?

Kako se obratiti gospođi Dubravki? *Gospođo Dubravko* ili *Gospođo Dubravka*? Treba li reći: *Gospođo Dubravko, zar niste pronašla svoju knjigu?* ili *Gospođo Dubravka, zar niste pronašli svoju knjigu?*

Dijalekatni utjecaji

U selu Gatu nedaleko od Valpova moja obitelj ima staru kućicu. Riječ je o naslijeđu obitelji Hamm koje se prenosi s koljena na koljeno, stigosmo već do četvrtoga naraštaja. Odlazimo često, to nam je kućica za odmor, uz Karašicu je, a u selu, nedaleko od crkve. Moji su pokojni roditelji bili posve domaći u Gatu, tata je ljeta provodio uz svoju *bašču* ili na *pecanju*, mama je u prostranom dvorištu, na šparetu na drva pripremala zimnicu – pekmez od *kajsije* ili bijelih šljiva iz našega šljivika; kako bi pristizale maline, kuhao se *himbersaft*; kako bi dozrijevale rajčice kuhao se *paradajiz* – kako u našem vikendaškom dvorištu, tako i u dvorištima naših susjeda Gaćana. Tata je osobito njegovao dobrosusjedske odnose, naučio još u djetinjstvu od *omame* i *otate* da treba biti dobar s *komšijama*. U dobre odnose ulazilo je i poštivanje govora naših susjeda – u Gatu i mlado i staro govori svojim mjesnim govorom, podravskim dijalektom baš onako kako ga je još 1949. opisao rođeni Gaćanin Josip Hamm u svom poznatom radu Štokavština Donje Podravine. Tako je tata u Gatu bio iz *Gate*, a u Osijeku iz *Gata*, u Gatu je *tvarizao* vrata, a u Osijeku ih otvarao, u Gatu su bili *oreji*, u Osijeku orasi. Razumjeli smo kad susjeda kaže: *Ju, nabaciva se* da počinje kiša, ali podravski akut iz *nabaciva* nismo uspijevali izgovoriti, ponekad bismo sasvim lijepo *skinuli* akut u *grāšak*, ali to je uglavnom bio naš jedini gatski naglasni doseg.

Susjed Miško, međutim, uvijek je u razgovorima mojega tate bio isti u Gatu i Osijeku, uvijek je bio drugačiji od književnoga jezika – Kato, nema *Miške* danas? Eto Tone, *Miški* nosi kruha. Nisam vidio *Mišku* u nedjelju. Susjed Miško na isti je način upotrebljavao ime mojega tate – *Zlatke* nema i *Zlatki* odnesi i ne vidim *Zlatku*. Jednako je bilo i sa znancom Karlom: *Karlo*, *Karle*, *Karli*, a i sa svim ostalim muškim imenima na *-o*: *Darko*, *Darke*; *Pivko*, *Pivke*.

Ta se imena u slavonskim dijalektima mijenjaju drugačije nego u književnom jeziku. Riječ je o višesložnim imenima s nastavkom *-o* i osnovom na dva zatvornika koja se u književnom jeziku mijenjaju prema središnjoj sklonidbi imenica muškoga roda (a-vrsta) pa oblici koje zahtijeva norma glase: *Zlatko*, *Zlatka*; *Miško*, *Miška*; *Karlo*, *Karla*; *Darko*, *Darka*; *Pivko*, *Pivka*. Slavonski dijalekti glavninom okreću tu sklonidbu u središnju sklonidbu ženskoga roda (e-vrsta) pa otuđa u genitivu jednine nastavak *-e*: *Zlatk-e*. U Slavonaca imena su gramatički jednostavnija – sva imena na *-o* jednako se sklanjaju, kako *Ivo*, *Ive* i *Vlado*, *Vlade* tako i *Miško*, *Miške* i *Zlatko*, *Zlatke*.

Makar je ženska sklonidba muških imena na *-o* proširena u slavonskim dijalektima, osobito u podravskim i posavskim, ipak nije ušla u književni jezik, ostala je dijalekatnim obilježjem hrvatskoga jezika. Slavonskim dijalektima (još) nije pripisan toliki ugled i važnost u razvitku hrvatskoga književnoga jezika, da bi dijalekatni oblici imenâ dobili status normativno dopuštenoga.

Bolje su sreće dubrovačka imena *Bruno*, *Dino*, *Dundo*, *Dživo*, *Ivo*, *Maro*, *Vlaho* jer su u sklonidbi tih imena normativni status dobili i dijalekatni oblici ili kako u Akademijinoj gramatici iz 1991. na str. 527. piše: „Pod utjecajem govora u južnim krajevima katkad se ta imena dekliniraju i po a-vrsti. *Kultu Dživa Gundulića, na primjer, posvetila se golema pažnja...*“

Zbog velikoga ugleda dubrovačke književnosti i utjecaja koji je imala na razvitak hrvatskoga književnoga jezika, dijalekatna je sklonidba tih muških imena prihvaćena u književnom jeziku, a to znači da se mogu sklanjati na dva načina,

prema muškoj a-vrsti:	prema ženskoj e-vrsti:
<i>Bruno</i> , <i>Bruna</i> , <i>Brunu</i>	<i>Bruno</i> , <i>Brune</i> , <i>Bruni</i>
<i>Dino</i> , <i>Dina</i> , <i>Dinu</i>	<i>Dino</i> , <i>Dine</i> , <i>Dini</i>
<i>Dživo</i> , <i>Dživa</i> , <i>Dživu</i>	<i>Dživo</i> , <i>Džive</i> , <i>Dživi</i>
<i>Ivo</i> , <i>Iva</i> , <i>Ivu</i>	<i>Ivo</i> , <i>Ive</i> , <i>Ivi</i>
<i>Vlaho</i> , <i>Vlaha</i> , <i>Vlahu</i>	<i>Vlaho</i> , <i>Vlahe</i> , <i>Vlahi</i>

Obje su sklonidbe pravilne pa ako Bruno i Dino trebaju dobiti pohvalnicu, može se dodijeliti i *Bruni* i *Brunu* pa tako i *Dini* i *Dinu*.

I napokon, što je zajedničko *Zlatki* i *Brunu* – oba su dativna oblika podrijetlom dijalekatna, samo što je *Zlatki* izvan norme, a *Brunu* je zadobilo normativni status; Zlatkova pohvalnica može biti samo *Zlatku*, a Brunina može biti *Bruni* i *Brunu*. A ako može biti *Brunu*, onda može biti i *Brunova*.

Međuotvorničko j

Ženska i muška imena kojima osnova završava na otvornik višestruko su jezikoslovno zanimljiva pa se mogu opisivati pravopisno, pravogovorno, morfološki pa čak i nazivoslovno. Riječ je o našim ili tuđim imenima, pravopisno prilagođenim ili neprilagođenim: *Mia*, *Andrea* i *Andreja*, *Tea*, *Mario* i *Marijo*, *Dario* i *Darijo*, *Zagi*, *Miki*, *Kennedy*.

Prva rečenica ovoga članka postavila nam je nazivoslovno pitanje – otvornik, samoglasnik, vokal? Jezični nam normativni priručnici ne će dati jednoznačan odgovor jer je nazivlje uglavnom različito, primjerice, u Babić-Težakovoj se gramatici, Babić-Moguševu i Školskom pravopisu *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *je* nazivaju otvornicima, u Institutovoj su gramatici vokali, u Institutovu su pravopisu *a*, *e*, *i*, *o*, *u* samoglasnici, a *je* se uopće ne navodi kao poseban fonem (pa onda ni glas).

Otvornik je hrvatski naziv za vokal, a otvornici su svi glasovi koji se tvore tako da su glasovni organi pri njihovoj tvorbi razmaknuti i zračna struja slobodno i bez zaprjeka prolazi. Tvorbeno su im suprotni zatvornici ili konsonanti.

Samoglasnik je naziv za glas koji je slogotvoran i koji nosi naglasak. Svi otvornici nose naglasak, pa su svi samoglasnici, a među samoglasnicima češće se nađe i samoglasno (slogotvorno) *r* jer i ono nosi naglasak: *vřt*, *řt* ili se oko njega okuplja slog bez obzira na naglasak: *vrtlárenje*. Slog se može okupiti i oko *l* pa i ono može biti nositelj sloga: *monokl*, *bicikl*, ali ni *r* ni *l* nisu otvornici. Prema ulozi u riječi, samoglasnicima su suprotni suglasnici.

Dakle, razlika između otvornika i samoglasnika ponajprije je u kriterijima njihova određivanja – kada je kriterij tvorba glasa, govorimo o otvornicima, a kada je kriterij uloga glasa u riječi, govorimo o samoglasnicima.

Tvorbene osobine glasova razlozima su glasovnih promjena, a kada su otvornici u pitanju, tvorbene osobine otvornika razlogom su što se u njihovu dodiru ostvaruje *j*. Izgovaramo /kuti-

ja, ideja, bijo, avijon, bijologija/, a ne izgovaramo /*kutia, idea, bio, avion*/ jer bismo tada izgovarajući morali zastati između otvornika – ne bi bilo *j* da poveže izgovor otvornika. Ivo Škarić u Hrvatskom izgovoru (2009., str. 71.) takvo izgovorno *j* naziva kliznim prijelazom između dvaju samoglasnika od kojih jedan mora biti *i* ili *e*. To se *j* naziva različito: intervokalno *j*, međusamoglasničko *j* (naziv je čest i u muškom rodu: međusamoglasnički *j*), međuotvorničko *j*. Budući da se to *j* umeće zbog tvorbenih osobina otvornika među koje se umeće, dobro ga je nazivati međuotvorničkim *j*.

Pismo *i* (iz)govor nisu u hrvatskom isti, pa tako i kada je međuotvorničko *j* u pitanju. Ne ćemo pisati **avijon*, **bijo*, **bijologija*, nego *avion*, *bio* i *biologija* – hoćemo li *j* pisati ovisi o pravopisnim pravilima, a ne o pravogovornim.

Pravopisno pravilo kaže da se između *i-o* ne umeće *j*, ali da se *j* načelno piše između *a-i*: *majica*, *i-a*: *zmija*, *i-e*: *dijeta*, *i-i*: *čiji*, *i-u*: *trijumf*, *e-a*: *orhideja*. Načelno, naravno, jer postoje brojna potpravila i odstupanja od načelnih pravila.

Vlastita imena kojima osnova završava na otvornik *i* ili *e* u sklonidbi osnovu proširuju sa *j*, naime, padežni su nastavci otvornici (ili započinju otvornikom) pa bi se u sklonidbi tih imena ostvarili otvornički skupovi za koje pravopis propisuje umetanje međuotvorničkoga *j*. Odnosi se to na muška i ženska imena, naša i tuđa: *Mi-a*: **Mi-e* > *Mij-e*; *Te-a*: **Te-e* > *Tej-e*; *Mari-o*; **Mari-a* > *Marij-a*; *Dari-o*: **Dari-a* > *Darij-a*. Amo pripada i imenica *Tokio*: **Toki-a* > *Tokij-a*. Tako je i s imenima kojima osnova završava na *-i*, ali imaju nastavak *-ø*: *Zagi-ø*: **Zagi-a* > *Zagij-a*; *Miki-ø*: **Miki-a* > *Mikij-a*; *Verdi-ø*: **Verdi-a* > *Verdij-a*; *Leopardi-ø*: **Leopardi-a* > *Leopardij-a*. I u tuđih imena kojima ime (osnova imena) završava na *y* koji se čita kao *i*, isto se umeće međuotvorničko *j*: *Kennedy* /*kenedi*/: **Kennedy-a* > *Kennedyj-a*. Ako se *y* ne čita kao *i*, tada se ni *j* ne piše: *Nagy* /*nađ*/: **Nagyj-a* > *Nagy-a*.

Isto se pravopisno pravilo odnosi i na istovrsne opće imenice: kao što je *Mario*, *Marija* tako je i *radio*, *radija* ili *studio studija*; kao što je *Miki*, *Mikija* tako je i *poni*, *ponija* ili *kroki*, *krokija*; kao što je *Kennedy*, *Kennedyja* tako je i *whisky*, *whiskyja* ili *brandy*, *brandyja*: istovrsne imenice pripadaju istom sustavu.

U imenica s osnovom na *i* ili *e* (ili *y* u tuđih vlastitih imena ili neprilagođenih tuđica koje se čita kao *i*) ispred nastavaka *-a*, *-u*, *-i* umeće se međuotvorničko *j*: *Mario*, *Marija*, *Mariju*: *Matea*, *Mateje*, *Mateji*; *Bambi*, *Bambija*, *Bambiju*; *Vigny*, *Vignyja*, *Vignyju*; *radio*, *radija*, *radiju*; *kroki*, *krokija*, *krokiju*; *brandy*, *brandyja*, *brandyju*. Opće i vlastite imenice, bez obzira na to jesu li naša

ili tuđa imena, prilagođene ili neprilagođene tuđice, čine sustav. Pravilo o dosljednom bilježenju međuotvorničkoga *j* jednostavno je, lako se pamti i omogućuje pravopisnu sigurnost. Međutim, to je jednostavno pravilo u našim jezičnim i normativnim priručnicima razdobljeno i usitnjeno do te mjere da je otežano razumijevanje i pisanje pa su imena tako postala pravopisna i gramatička pitanja oko kojih se lome koplja.

Ivo Škarić smatra da je pisanje međuotvorničkoga *j* (on ga naziva, u muškom rodu, međusaglasnički *j*) nepotrebno i da se ne bi trebalo bilježiti u sklonidbi imena. „U cijelom predpravopisnom razdoblju (do Brozova Hrvatskoga pravopisa iz 1892.) u hrvatskim se tekstovima nije pisalo *j* između dvaju samoglasnika od kojih je barem jedan *i* ili *e*... riječi s osnovom na */-e/* ili */-i/* nepotrebno u pravopisu dodaju u padežima *j* kojega nema ni u osnovi ni u nastavcima, npr. *Verdija... radija* (od *radio*)“ (Hrvatski izgovor, 2009., str. 104. - 105.). Dakle, prema I. Škariću međuotvorničko *j* uopće ne bismo trebali bilježiti.

Posve suprotno propisuju autori Hrvatskoga pravopisa, Babić-Finka-Moguš – međuotvorničko *j* valja dosljedno bilježiti u sklonidbi općih i vlastitih imenica, naših i tuđih, a tako i u tvorbi odnosnih pridjeva.

Matičin pravopis daje *miješano* pravilo – u sklonidbi imena može se i ne mora bilježiti *j*, pa je moguće i *Mariji*, *Marijin* < *Marija* i *Marii*, *Mariin* < *Maria*, u imena na *ea* ne valja bilježiti *j* pa je *Andrea*, *Andree* i *Andrein*; u tuđih je imena dvostruko – *Verdi*, *Verdia*; *Ferrari*, *Ferraria*; ako je ime tuđega podrijetla dio hrvatskoga sustava, onda se *j* bilježi pa je *Marotti*, *Marottija* i *Appendini*, *Appendinija*. Pri tome o značenju „dio hrvatskoga sustava“ korisnik pravopisa može tek nagađati i pitati se zašto *Croatia*, *Croatie* nije „dio hrvatskoga sustava“ pa se ne piše *Croatije*. U tom je pravopisu pravilo doista *miješano* i teško ga je naučiti, potrebno je tražiti pojedinačna rješenja jer pravilo nije jedno i obuhvatno. Anić-Silićev pravopis, kada je riječ o tuđim imenima, propisuje dvostrukost – *Leopardia* i *Leopardija* < *Leopardi*, *Dizzya* i *Dizzyja* < *Dizzy*.

Ostali jezični priručnici koji nude *miješana* pravila, dvostrukosti redovito dopuštaju u instrumentalu muških imena (i općih imenica, dakako), a onda i u odnosnih pridjeva od tih imena. Tako ćemo pronaći, primjerice u Institutovu pravopisu, *Mariom* i *Marijem*, *Mariov* i *Marijev*, *radijem* i *radiom*.

Kada je o ženskom imenu riječ, gramatički oblik nije ni po čem upitan, naime, pisali mi *Miom* ili *Mij-om*, *Te-om* ili *Tej-om*, instrumentalni je nastavak uvijek isti, *-om*. Tako je i s pridje-

vom – *Miin* ili *Mijin*, *Tein* ili *Tejin* – razlika je samo pravopisna, ali ne i oblična jer je dometak uvijek isti, *-in*.

Međutim, u muških imena instrumentalni nastavak ovisi o osnovi imena, osnove se preglašuju ovisno o tom jesu li nepčane ili nenepčane, drugim riječima: nepčana osnova ima nastavak *-em*, a nenepčana *-om*. Smatramo li međuotvorničko *j* dijelom osnove (nepčanikom ga uvijek smatramo), bit će *Marij-em*, *Darij-em* i *Kennedyj-em*, a ne smatramo li *j* dijelom osnove, bit će *Mario-om*, *Dari-om* i *Kennedy-om*. Tako će biti i s pridjevima, dometcu ne će biti isti: *Mariov* ili *Marijev*, *-ov* ili *-ev*.

U razrješenju nam dvojbe mogu pomoći istovrsne opće imenice u kojih nema normativnih dvojbâ: *poni-ø* ili *whisky-ø* – objema osnova završava na *i* (*y* je izgovorno *i*), objema se osnova proširuje sa *j* i objema je instrumental na *-em* i pridjev na *-ev*: *ponij-em*, *ponijev* i *whiskyj-em*, *whiskyjev*. Amo idu i imena: *Zagi-ø*: *Zagij-a*, *Zagij-em*, *Zagijev*; *Miki-ø*: *Mikij-a*, *Mikij-em*, *Mikijev* – oblici **poni-om*, **whisky-om*, **Miki-om*, **Zagi-om* doista se ne mogu smatrati pravilnima, pa onda ne bi trebali ni *Mari-om*, *Mariov* i *Dari-om*, *Dariov*.

Dosljedno bilježiti međuotvorničko *j* u sklonidbi i tvorbi razložno je, uz to najjednostavnije i najlakše se uči.

Tuđa imena

Hollywoodski je sjaj sredinom 20. st. prilično blijedo osvjetljavao Hrvatsku. Televizor tada još nije bio uobičajeni dio života, naš je stigao 1963., dobro se sjećam, mala bijela kutija sa zaslonom veličine omanjega stolnoga računala, brižno pohranjena u kutu dnevne sobe. Prvi televizijski program koji sam vidjela bila je uvodna špica Svetca – nizanke u kojoj je slavni Roger Moore osvajao ženska srca i premrežavao svijet špijunskom mrežom. Bio je to kratki crtani filmić s bijelim shematiziranim crtežom čovjeka s aureolom koji se prikrada uz tuđe prozore.

Glavni je posrednik između Hollywooda i nas tada bilo kino. Svetac je u kinu postao James Bond, Johnny Weissmüller bio je poznatiji kao Tarzan, nego kao peterostruki plivački olimpijski pobjednik, John Wayne uvijek je na kraju pobijedio svako filmsko zlo, Humphrey Bogart i Clark Gable tada su već bili neprijeporne filmske legende, zavodnici i čvrsti karakteri.

Njihova su imena često spominjana u to doba, svi smo znali tko su oni. Mi mlađi izgovarali smo imena u obliku u kojem i jesu – glavninom smo u školi učili engleski i Johnny ili Humphrey

nisu nam bila neobična imena. Nismo ih imali potrebe tvorbeno prilagođavati hrvatskom jeziku jer su se mijenjala po padežima kao i naša imena i prezimena – film s Rogerom Mooreom, Johnnyjem Weissmüllerom, Johnom Wayneom, Humphreyjem Bogartom, Clarkom Gableom. Ime kao ime, kao i film sa Špirom Guberinom ili Borisom Dvornikom – muška tuđa imena sklanjaju se kao i naša, samo valja pripaziti na pisanje, da se osnovi tuđega imena ili prezimena doda nastavak, a ne da se osnova okrnji ili promijeni.

Stariji su tada postupali drugačije, imena su tvorbeno prilagođavali. Tako je Johnny postajao Johnnyka /džonika/. Dobro se sjećam svoje bake (sada bi joj bilo 108 godina) svakom je imenu na -i dodavala još i -ka, pa je i susjed Rudi bio Rudika. Uostalom, tada osobito popularni vicevi o Bobiju i Rudiju bili su vicevi o Bobiki i Rudiki. Na isti je način Disneyjev Miki postao Mikika, a bicikl Pony bio je Ponyka /ponika/. Međutim, konj poni uvijek je bio poni i uzjahivali ste ponija, ali vozili ste uvijek /poniku/.

Bakine su prijateljice govorile isto tako pa smo mi djeca općenito smatrali da je to nešto zastarjelo ili nepravilno čim bake tako govore i nismo obraćali previše pozornosti na /džonike/. Naravno, mi djeca uvijek smo zaboravljali da smo najviše priča i bajki čuli od svojih baka i da smo od njih učili govoriti; škola vas uzme pod svoje i vrlo brzo uočite što je *bakin jezik*, a što školski jezik i priklonite se, za ljubav visoke ocjene iz hrvatskoga, školskom. Drugim riječima, učeći književni jezik, naučimo razlikovati svoj obiteljski, mjesni govor i razgovorni jezik od književnoga i prigrlimo književni, što zbog pritiska škole i društva, što zbog prestiža. Knjiženi jezik nije imao tada, a nema ni sada Johnnyku ili Ponyku. Takva prilagodba muških imena ostala je na razini razgovornoga jezika.

Međutim, književni jezik tada nije imao ni Bettyku i Marilynku, a sada ih ima.

Zvijezde neugasla sjaja Marilyn Monroe, Doris Day, Kim Novak, Jayne Mansfield, Ingrid Bergman, Betty Grable imaju imena neprilagođena hrvatskomu jeziku i opravdano dvojimo kako ih sklanjati. Ta ženska imena imaju ništični nastavak i time su nesklonjiva i morfološki neprilagođena. Razgovorni si jezik pomogne kao i u muških imena – tvorbenom prilagodbom. Tako dometanjem -ka ili -ica ta imena ulaze u sustav hrvatskih ženskih imena i nastaju Marilynka, Bettyka, Kimica, Jaynica, Ingridica, Doriska (Dorisica), imena koja se sklanjaju bez dvojbi, Marilynka, Bettyka i Doriska kao Zdenka ili Ivanka, a Kimica, Jaynica, Ingridica i Dorisica kao Janica ili Dragica. Ne bi to bilo ništa neobičnoga, razgovorni jezik ima svoje posebnosti, međutim, prilagođena imena, kaže Akademijina gramatika (2007.), kao što su Astrida, Ingrida,

Dagmarica, Marilynka ili Nivesica, prihvatljiva su i književnom jeziku. Naravno, nije riječ o pravilu ili o normativnom imperativu, ta su imena ponajprije nesklonjiva ili se neka od njih mogu sklanjati kao ženska imena na -a (Nives, Nivese, Nivesi; Ingrid, Ingride, Ingridi), ali dobro je znati da i tvorbeno prilagođeni oblici nisu (posve) pogrješni.

Vokativ ženskih imena

U Zagrebu imam dobroga znanca, liječnika, nagrađivanoga pjesnika. Uz to, praunuk je jednoga od najpoznatijih hrvatskih starijih jezikoslovaca – jezikoslovne ga teme zanimaju, rado o njima razgovaramo. Liječnik – književnik, često zapitkuje o valjanosti oblika koje želi upotrijebiti. Naime, kajkavac je, a haiku koji tako izvrsno piše, piše štokavski. Dvoji oko jezikoslovnih sitnica u kojima se razilaze njegov kajkavski i književnojezična štokavština. Uobičajeno taj naš razgovor teče preko e-pisama i on, uvijek i uvijek gospodski, svako pismo započinje: *Draga Sando!* Isprva sam mislila da je taj hiperkorektni vokativ *Sando!* samo njegova jezikoslovna šala kojom korektnoj štokavštini daje do znanja da ipak nije svemoćna. Međutim, glavnina poslovnih suradnika ili znanaca koji su kajkavci obraća mi se tim vokativom, *Poštovana Sando!* Čini se da je taj vokativ jedna od onih sitnica koja je kajkavcu *kamen smutnje velike*.

Poznato je, naime, da kajkavci ne upotrebljavaju poseban oblik za vokativ, nego im nominativ služi za izravno obraćanje, kako u ženskih imena, tako i muških – *Draga Bara!*, *Draga Marica!* baš kao i *Dragi Josip!*, *Dragi Ivan!* Naravno da učeći školsku štokavštinu, uče i vokative *Baro!*, *Marice!* *Josipe!*, *Ivane!*, ali te vokative prenose na sva imena, pa i na ona koja više ni u književnom jeziku nemaju posebne oblike za vokativ, nego im je izjednačen s nominativom.

Vokativ različit od nominativa imaju ženska dvosložna imena na -a s dugouzlaznim naglaskom i ženska imena na -ica, bez obzira na naglasak. Zbog toga *Bára*, *Góga*, *Káta*, *Mára*, *Náda* uobičajeno imaju u vokativu nastavak -o: *Bâro!*, *Gôgo!*, *Kâto!*, *Mâro!*, *Nâdo!* Međutim, takav se vokativ u pojedinačnih imena gubi, vrlo se rijetko može čuti vokativ *Ívo!* od ženskoga imena *Íva*, uobičajenije je upotrijebiti nominativni oblik *Íva!* Ne znači da je s normativnoga gledišta preporučljivije, ali činjenica jest da vokativ sve više uzmiče pred nominativom.

Višesložna ženska imena na -ica vokativ tvore nastavkom -e, kao i istovorbene opće imenice, kao *bakica: bakice!*, *mačkica: mačkice!* tako *Anica: Anice!*, *Dorica: Dorice!*, *Dragica: Dragice!*, *Ivančica: Ivančice!* *Ružica: Ružice!*, *Zorica, Zorice!* Ipak, među općim imenicama, pa čak i među toponimima ženskoga roda potvrdit će se i vokativ na -o. Akademijina gramatika uz vokative

općih imenica *kukavico*, *skitnico*, *sveznalico*, bilježi i vokative *Fojnico!*, *Kamenico!*, *Korenico!*, *Orahovico!*, *Virovitico!*, *Zenico!*. Takav vokativ ženskoga imena Akademijina gramatika ne bilježi, a u Hrvatskom se jezičnom korpusu vokativi na *-o* vrlo rijetko potvrđuju, primjerice u Barkovića (Pođimo časak umrijeti, Zagreb, 1958., str. 84.) gdje je stalan vokativ na *-o* ženskoga imena *Latica*: „Pogledala me je sporim, odsutnim pogledom. — *Latico*, molim te... — zaustavio sam je.“

Tuđa nesklonjiva ženska imena, naravno, nemaju ni posebnoga oblika za vokativ: *Ingrid: Ingrid!*, *Nives: Nives!*

Ostala ženska imena, koja nisu dvosložna s dugouzlaznim naglaskom (*Káta*) i koja nisu na *-ica* (*Dragica*) imaju u suvremenom jeziku vokativ jednak nominativu: *Dubravka: Dubravka!*, *Jasna: Jasna!*, *Vlasta: Vlasta!* pa tako i moje ime, *Sanda: Sanda!*

Vokativ ženskih imena u starijim je razdobljima hrvatskoga jezika imao poseban padežni nastavak kojim se razlikovao od nominativa. Jasno se to vidi u književnika hrvatskoga realizma, primjerice u Kovačičevoj Registraturi, *Lauri* se obraćaju: *Lauro*. Josip Kozarac spretno upotrebljava dijalekatni vokativ kao stilem. Naime, vokativ jednak nominativu obilježje je slavonskoga dijalekta, a Kozarac upotrebljava takav vokativ u govoru svojih likova Slavonaca, primjerice u Teni (Dom i sviet, 1894., br. 1., str. 2.): „Što će biti, *Tena*, od tebe kada ja umrem? Znala ju mati požaliti.“ Inače je Kozarčev vokativ pravilan: *Teno!*

Za vokativom ženskih imena na *-o* ne moramo krenuti u potragu u prošla stoljeća, nalazimo ga u našoj svakodnevnoj molitvi *Zdravomarijo* gdje se čuva od davnina: *Zdravo Marijo...*, *Sveta Marijo*.

Ženska dvosložna imena s dugouzlaznim naglaskom (*Mára*) i imena na *-ica* (*Dorica*) imaju u suvremenom jeziku vokativ različit od nominativa: *Máro!*, *Dorice!* Ostala ženska imena imaju vokativ jedan nominativu, a nastavak se *-o* u tih imena danas osjeća snažno stilski obilježenim pa se vokativ *Magda!* smatra uobičajenim i neutralnim, a *Magdo!* rijetkim i stilski obilježenim.

Vokativ muških imena

Kada sam ljetos u trgovinama uočila igračkice s natpisom Spužva Bob Skockani, prilično sam bila iznenađena jer uopće nisam znala tko je to. Moja mi je odrasla nećakinja Sara rekla: „Teta, ti si jedina na svijetu koja ne zna tko je Spužva Bob Skockani!“ Potrudila sam se doznati i

pokazalo se da je Spužva Bob Skockani jedan od najpopularnijih suvremenijih crtanih filmova. Djeca ga vole, a ni odraslima nije nepoznat, dapače – bit će da sam bila doista „jedina na svijetu“ koja nije znala o Spužvi Bobu i njegovim prijateljima.

Pronašla sam ga na Comedy Centralu, pogledala nekoliko nastavaka i osobito mi se svidio prijevod, uostalom što bi se drugo jezikoslovki moglo i svidjeti. ☺ Prevoditeljica je mlada kolegica s Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Aleksandra Ščukanec i već i prije zapazila sam njezine doista izvrsne i iskričave prijevode s engleskoga. U Spužvi Bobu Skockanom osobito iskri vokativ kojim se Spužva Bob obraća svomu prijatelju Patriku – *Patriče!*

Gramatike nisu ljubiteljice takvoga vokativa ili da bude posve jasno – gramatike postavljaju normativno pravilo da u muških imena valja upotrijebiti pravilan vokativni oblik, a pravilan bi oblik muških imena na -ø imao nastavak -e: *Ivan-e!* < *Ivan-ø*, *Josipe!* < *Josip*, *Petre!* < *Petar*. Međutim, u imenima tuđega podrijetla u kojima bi trebala biti provedena palatalizacija, a to su ona kojima osnova završava na *k, g, h, c, z*, norma uzmiče i ne preporuča vokativ na -e, nego vokativ na -u pa čak i upotrijebiti nominativ umjesto vokativa jer se na taj način izbjegava palatalizirana osnova. Tako se u Akademijinoj gramatici (1991., str. 501.) za ime *Fric* navodi vokativ *Fricu* ili *Fric* (a ne **Friče*), za *Noah* samo oblik *Noah!*. Uz *Sadiče!* < *Sadik* i *Maliče!* < *Malik* navode se i oblici *Sadiku!* i *Maliku!*. Vokative tuđih imena s palataliziranim osnovama općenito se smatra stilotvornima i knjiškima pa se navode primjeri iz Šegedina: *Sveti Roče!* < *Sveti Rok* i iz Bogdanovićeve prijevoda Shakespearea: *Yoriče!* < *Yorik*.

I sada odjednom u posve suvremenom i razgovornom prijevodu crtanoga filma knjiški i visoko stilotvorni vokativ *Patriče!*. Budući da je vokativ prevoditeljičin, zamolila sam i prevoditeljičino tumačenje – odgovor je bio očekivan i potpuno razložen – dva su razloga zašto je upotrijebila palataliziran oblik – jedan je ludički, a drugi jer joj norma to omogućuje („radi komičnoga učinka i budući da je to pravilno“, kako sama kaže). Tumačenje je dopunila i izrazito ludičkim vokativom *Sherloče!* < *Sherlock* (kojim u prijevodima rugalački naziva osobu koja otkriva toplu vodu), ali i posve neutralnim vokativom imena *Peter* > *Petere!*, a upitnim je ostavila, ne samo oblik, nego i postojanje vokativa imena *Isaac*. Prevoditelji se susreću s praktičnim normativnim pitanjima i češće prijevodi budu odlučujući u prihvaćanju koje riječi ili oblika. Čini se da je tako i s vokativom *Patriče!*.

Popularnost Spužve Boba Skockanoga doista je velika, internet je preplavljen scenama iz crtića, a osobito vokativom *Patriče!* – uporabna je proširenost velika. Netko će taj vokativ doživjeti ludički, a netko pak neutralno.

Primjerice, u vrijeme bolesti glumca Patricka Swayzeja pojavljivali su se ovakvi novinski natpisi: *Ne daj se, Patriče; Patriče, drž' se ti nama* – čija narav, dakako, nije bila ludička. Na različitim katoličkim mrežnim stranicama, ili u Litanijama svih svetih pronaći ćemo palatalizirane vokative: *Sveti Izače, sveti Patriče, sveti Dominiče, sveti Pacifiče, sveti Roče* ili u različitim molitvama: *Pogledaj dom svoj, sveti Patriče! Sveti oče Dominiče, moli za nas. O dragi sveti Dominiče, ti si bio vatra ljubavi za duhovne i vremenite potrebe bližnjega te si svojim zagovorom postigao siromasima pomoć.* Poznate su i skladbe pod naslovom: *Veliki Oče, sveti Dominiče i Dominiče, dobri oče.*

Osobito je zanimljiv vokativ *Izače!* jer je riječ o vokativu posve pohrvaćenoga imena *Izak* (*Isaac*). Kada je o svetcima riječ, sve su to udomaćena imena pa se potvrđuje tvrdnja iz *Akademijine gramatike* (1991., str. 501.): „Posebnu vokativnu osnovu razvijaju i imena uzeta iz drugih jezika ako se osjećaju dovoljno podomaćena, npr. *Sveti Roče, od kužne bolesti čuvaj nas!*“

Mandatar je u pravnom nazivlju osoba koja je dobila mandat, opunomoćenik. Makar *mandatar* ima šire značenje od značenja osobe koja je dobila mandat za sastavljanje vlade, ipak se to značenje sužava i kada čujemo riječ *mandatar* prvo na um padne da je riječ o osobi koja izabire, sastavlja novu vladu. Riječ je suprotnoga značenja *mandator*, osoba koja daje mandat komu.

U *Gospodine mandataru!* ništa nije sporno, dapače. Riječ je o svezi apozicije i njezine imenice u vokativu, a čujemo ju dnevimice jer je ovih tjedana osobito aktualno zazivati novoga mandataru. Uz taj vokativ, čujemo podjednako i *gospodine Oreškoviću!*, vokativ apozicije s muškim prezimenom ili *gospodine Orešković!* vokativ apozicije, ali ne i prezimena. Valja reći da nema posebnih muških i ženskih prezimena, nego da se muškim prezimenom naziva ono koje je dijelom imena muške osobe, a ženskim se prezimenom naziva ono koje je dijelom imena ženske osobe.

Riječ nije samo o sklonidbi muških prezimena, nego uopće o sklonidbi imenice uz apoziciju, naime u mnogim se apozicijskim svezama nadređena imenica ne sklanja: *Kolodvor Zagreb, Kolodvora Zagreb, Kolodvoru Zagreb* ili časopis *Filologija, časopisa Filologija, časopisom Filologija* ili se upotrebljava kao nesklonjiva i sklonjiva: časopisa *Jezik* ili časopisa *Jezika, časopisom Jezik*

ili časopisom Jezikom. Tako biva i s muškim sklonjivim prezimenima u vokativu *gospodine Babić! ili gospodine Babiću!, profesore Ivšić! ili profesore Ivšiću!*

Nominativ umjesto vokativa u muških prezimena proširio se u upotrebi, ali uvukao se i u normu pa se u gramatikama može pročitati preporuka da se uz apoziciju u vokativu: *profesore!, gospodine!, ministre!, pjesniče!* i sl. može upotrijebiti i nominativ umjesto vokativa pa bi *gospodine Orešković!, profesore Grčević!* bilo valjano kao i *gospodine Oreškoviću, profesore Grčeviću.*

Ipak, valja voditi računa o dvojem – hrvatski jezik čuva padežne oblike, muška su prezimena sklonjiva i kada su s apozicijom. Uvijek ćemo reći *profesora Babića, profesoru Babiću, profesorom Babićem ili pjesnika Maretića, pjesniku Maretiću, pjesnikom Maretićem* pa nema razloga da se odgovarajući padež ne upotrijebi i u obraćanju: *profesore Babiću!, pjesniče Maretiću!*

Naravno da postoje osobitosti u sklonidbi muških prezimena, osobito vokativa, ali većina je muških prezimena u okviru uobičajene sklonidbe kojoj pripadaju. Primjerice, prezimena na -i: *Biti, Gandhi, Leopardi* sklanjaju se kao i istovrsne imenice muškoga roda pa im je vokativ jednak nominativu. Kao što je *dendi, dendija, dendi!* tako je *Biti, Bitija, profesore Biti!* Prezimena koja se sklanjaju kao određeni pridjevi: *Briški, Kršnjavi, Rešicki* imaju i morfološka obilježja pridjeva pa im je vokativ jednak nominativu: *gospodina Briškoga, gospodine Briški!, književnika Rešickoga, književniče Rešicki!*

Prezimena na -ar, baš kao i opće imenice, imaju vokativ na -e ili -u, pa kao što može biti *gospodine mandatare! ili gospodine mandataru!, mornaru! ili mornare!, kiparu! ili kipare!*, tako može biti i *gospodine Mornaru! ili gospodine Mornare!*

Prezimena na -ac, -ec, -ak, -ek češće imaju vokativ jednak nominativu, a ponajviše zbog toga da bi se izbjegla palatalizacija ispred nastavka -e koja bi prezime učinila donekle neprepoznatljivim – *Hitrec, Adamec, Barac, Maček*, a nastavak -u izjednačio bi dativ s vokativom, dakako, ako bismo vokativ upotrijebili bez apozicije. S apozicijom je jasno: *Čestitam gospodinu Hitrecu*, ali bez apozicije bi u usmenom izričaju bilo nejasno i samo bi nam zarez mogao dati do znanja da je riječ o vokativu: *Čestitam Hitrecu / Čestitam, Hitrecu!* Dakako, u prezimena u kojih nema smetnje razumljivosti, može se upotrijebiti vokativni oblik: *gospodine Križevče! < Križevac.*

U tuđih je prezimena dvostrukost, kao i u tuđih imena – vokativ može biti jednak nominativu ili imati vokativni oblik: *predsjedniče Churchill ili predsjedniče Churchill; predsjedniče Putin: Predsjedniče Putin*, vi možete prekinuti tu ilegalnu trgovinu (Jutarnji list, 3. rujna 2015.)

ili predsjedniče *Putine*, Hvala, *predsjedniče Putine*, što dovodite američke investicije (Lider, 27. studenoga 2014.).

I na kraju – ako je prezime sklonjivo, valja ga sklanjati i u vokativu, bez obzira na to je li s apozicijom ili bez dodatka. Dakle, profesore *Babiću!*, gospodine *Križevče!*, predsjedniče *Putine!*.

Sibilarizacija u imena i prezimena

U nižim razredima osnovne škole naučimo sibilarizacijsko pravilo da se *k, g, h* ispred *i* mijenjaju u *c, z, s* pa onda ostatak školovanja uglavnom pamtimo brojna odstupanja od toga pravila. Ponajviše je odstupnja u dativu i lokativu imenica e-vrste, a to su imenice ženskoga i muškoga roda koje u genitivu jednine imaju nastavak -e.

Suvremene su gramatike na tragu starijih hrvatskih gramatičara koji su dopuštali dvostrukosti, sibilarizirane i nesibilarizirane likove. Tako u Veberovoj slovnici iz 1876. na str. 36. čitamo: „U dativu i prepozicionalu mogu samostavnici kojim se osnova dočima na grleni suglasnik, preglasiti ga u odgovarajući slični, n. p. *knjiga, ruka: knjizi, ruci*; ali može biti i: *knjigi, ruki*. Opazka. Nesmiju preglasiti samostavnici, koji pred grlenim suglasnikom imaju nebni ili sični suglasnik, ili *t: mačka, mazga, patka* samo: *mački, mazgi, patki*.“

Ako baš danas i ne razumijemo svaku riječ Veberova lijepoga našega starijega hrvatskoga (ne)zaboravljenoga, ipak je jasno da Veber govori o imenicama / *samostavnicima* ženskoga roda kojima se osnova završava / *dočima* na jedrenik / *grleni k, g, h* i da se ta osnova može i ne mora sibilarizirati / *preglasiti* u dativu i lokativu / *prepozicionalu* jednine. Pojedinačne dvostrukosti i danas su brojne, ali brojne su i značenjske skupine imenica u kojima se sibilarizacija uopće ne provodi. U jednu od tih skupina pripadaju imena i prezimena.

Riječ je o ženskim imenima kojima osnova završava na *k, g, h* (*Dubravka, Biserka, Buga, Jaga, Andromaha*), muškim imenima s istom osnovom (*Niko, Drago, Blago, Miho, Vlaho*) i istovrsnim prezimenima (*Znika, Finka, Varga, Troha*) dakle o imenima i prezimenima koja pripadaju e-vrsti.

U istovrsnih općih imenica ženskoga roda može se u suvremenom jeziku ispred nastavka -i u dativu i lokativu jednine provesti sibilarizacija: *slika > slici, udruga > udruzi, zaduha > zadusi*, ali i ne mora: *školjka > školjki; vaga > vagi; snaha > snahi*. Malobrojne su opće imenice muškoga roda u e-vrsti i u njih se uglavnom ne provodi sibilarizacija: *aga > agi, dika > diki, sluga > slugi*.

U ženskih se imena sibilizacija ne provodi što znači da morfonoloških inačica imeničke osnove nema i da se završno *k*, *g*, *h* čuva u svim padežima: *Dubravka* > *Dubravki*, *Buga* > *Bugi*, *Andromaha* > *Andromahi*. Uz ime *Andromaha* valja napomenuti da se ono pojavljuje u nastavi povijesti i grčke književnosti pa makar je povijesno, učenicima može biti živo jezično pitanje. Likove: **Dubravci*, **Buzi*, **Andromasi* suvremena norma ne prihvaća kao valjane. Češće se može potvrditi u starijih autora, ali i suvremenika, oblik *Dubravci*, ali tada je riječ o Gundulićevu djelu *Dubravka*, primjerice u Kumičića (*Urota Zrinsko-Frankopanska*, 1893., str. 130.): „Jelena i Fran Gundulić razgovarahu se i o *Dubravci*, a ban i Bukovački pomno ih slušahu. – Moja je majka nakanila da glumimo *Dubravku* na Ozlju.“ i Selema (*Doba režije*, 2002., str. 245.): „U našem vremenu Nikola Batušić nalazi u *Dubravci* „duboke dramatičnosti“. Sibilizirana osnova *Anci* < *Anka* potvrđuje se i u Kozarca (*Mrtvi kapitali* 1889.), ali uz nesibilizirnu *Anki* > *Anka*. Ti nam primjeri kažu da je upotreba, za razliku od norme, kolebljiva.

Odstupanja su od sibilizacije u dativu i lokativu općih imenica e-vrste brojna pa imena nisu ni po čem osobita. Sibilizacija se uopće ne provodi u ženskih etnika ili odmilica obaju rodova. Uvijek je *Našičanki*, *Osječanki*, *Požezanki*, *Zagrepčanki*, a nije **Našičanci*, **Osječanci*, **Požezanci*, **Zagrepčanci*. U odmilica ne će biti provedena sibilizacija jer bi se sibilizirana osnova toliko razlikovala od nesibilizirane da bi se zamaglilo značenje – u odmilicama **baci*, **seci*, teško da bismo prepoznali imenice *baka*, *seka*, a tako i u **strici* i **prici* teže prepoznajemo *striko* i *prika*.

Muška imena ne podliježu sibilizaciji: *Niko* > *Niki*, *Drago* > *Dragi*, *Blago* > *Blagi*, *Miho* > *Mihi*, *Vlaho* > *Vlahi*. (*Vlaho* može imati i sklonidbu prema a-vrsti, *Vlaho*, *Vlaha*, *Vlahu*.)

Ni u prezimena se sibilizacija ne provodi: gospođi *Zniki*, *Vargi*, *Trohi* i gospodinu *Zniki*, *Vargi*, *Trohi*.

Dvostruka imena i prezimena

Između muških i ženskih dvostrukih prezimena do prije je nekoliko godina postojala bitna razlika – ženska su se dvostruka imena pisala sa spojnicom: *Ivana Brlić-Mažuranić*, *Ruža Pospis-Baldani*, *Zinka Kunc-Milanov*, a muška bez spojnice – *Andrija Kačić Miošić*, *Antun Branko Šimić*, *Ivan Kukuljević Sakcinski*. Danas su, zbog različitih birokratskih razloga, ženska dvostruka prezimena izgubila spojnicu i pišu se isto kao i muška.

Valja razjasniti razliku između spojnice i crtice, ponajprije grafičku – spojnica je kraća i piše se bez razmaka (-), crtica je dulja i piše se s razmacima ispred i iza (-). Ti znakovi imaju različito značenje i zato nije svejedno gdje pišemo koji znak. Kada je o imenima riječ, spojnicu pišemo kao dio imena, onako kako je to ime zapisano službeno. Ako se tko zove *Nina-Pavla* dužni smo taj službeni lik poštovati, kao i lik *Nina Pavla* ako je lik bez spojnice službeni. Naravno, ako ćemo prema poznatoj krilatici Ljudevita Jonkea, riječ je samo o nominativu imena – ono pripada vlasniku, a ostali padeži književnom jeziku. Tako valja shvatiti i omiljeni pravopisni primjer – *Ana-Marija*, *Anamarija* i *Ana Marija* – sva su tri lika valjana ako su tako službeno zapisana. Međutim, prema nominativu *Ana-Maria*, *Anamaria* i *Ana Maria*, dakle prema likovima bez *j*, u kosim će padežima biti likovi s *j*: *Ane-Marije*, *Anamarije* i *Ane Marije*, a i prvi bi se dio imena trebao sklanjati ako je ime pisano sa spojnicom ili rastavljeno; tako i *Nina-Pavla*, *Nine-Pavle* ili *Ružica Stela*, *Ružice Stele*.

Teorijski, pisanje ženskih dvostrukih prezimena bez spojnice može dovoditi do nesporazuma, primjerice, *Saša Milinković-Pavličević* može biti samo žensko, a *Saša Milinković Pavličević* moglo je biti samo muško. *Moglo je* jer danas to pravopisno pravilo više ne vrijedi pa *Saša Milinković Pavličević* može biti i žensko i muško. Dakako, nije nesporazum izazvan samim nepisanjem spojnice, nesporazum izaziva ime jer *Saša* može biti i muško i žensko ime, pa kao što u dvostrukom prezimenu bez spojnice ne možemo znati je li riječ o muškom ili ženskom, ne možemo ni u jednostrukom: *Saša Milinković* ni po čem (pravopisno) nije muško ili žensko.

Naravno da u sklonidbi prezimena razlika postoji, sva se muška prezimena sklanjaju pa tako i oba prezimena u dvostrukom prezimenu: *Antun Gustav Matoš*, *Antuna Gustava Matoša*. Ženska su prezimena i inače nesklonjiva, osim onih koja završavaju na *-a*: *Milica Lukić*, *Milice Lukić*, ali: *Milica Jakovina*, *Milice Jakovine*. Tako je i u dvostrukih ženskih prezimena, sklanja se ono koje je i inače sklonjivo: *Milica Lukić Jakovina*, *Milice Lukić Jakovine* ili *Milica Jakovina Lukić*, *Milice Jakovine Lukić*. Općenito, na sklonidbu prezimena valja pripaziti, nije dobro prezime ostavljati u nominativu ako je ono sklonjivo, primjerice: Pohvaljuje se *Ivan Mikić*, sin *Ružice Mikić* i *Stjepana Mikić*, nego muško prezime treba sklanjati – *Ivan Mikić* sin je *Ivana Mikića*. Jednako je tako i sa ženskim sklonjivim prezimenom – *Ivan Bakota* sin je *Ružice Bakote* i *Stjepana Bakote*. Oni koji ne sklanjaju prezimena, obično kažu da je važno da u dokumentima bude neupitan lik i oblik imena pa da je zbog toga bolje ostavljati imena u nominativu – naravno da je jasnoća u dokumentima presudna, ali tko zna hrvatski jezik, zna da su prema genitivu *Stjepana*

Mikića i *Ružice Bakote* nominativi *Stjepan Mikić* i *Ružica Bakota* pa nesporazuma ne bi trebalo biti.

Zbog gubitka spojnika, ženska se prezimena danas potvrđuju u dvama likovima – u starijih je prezimena spojnica, u novijih ne. Ako postoji dvojba treba li pisati *Ivana Brlić-Mažuranić* ili *Ivana Brlić Mažuranić* – prvi je lik valjan, sa spojnicom. Ime je tako zabilježeno i za života književničina nije se mijenjalo pa i mi trebamo poštovati taj lik.

Suvremena ženska prezimena prolaze drugačiji put, tako je ime poznate osječke književnice *Ivane Šojat Kući* svojedobno bilježeno različito, bez spojnika i sa spojnicom, *Ivana Šojat-Kući* pa čak i na njezinim poznatim književnim djelima. Na Unterstadtu, Jom Kipuru, Rukama Azazelovima i Ničijim sinovima piše ime sa spojnicom, a na Mjesečarima ime je bez spojnice. U kojem obliku upotrijebiti to ime – onako kako ga je književnica zabilježila na svojem djelu jer mi ne određujemo oblik njezina službenoga imena, nego ona sama to čini.

Zaključak

Zaključujem poznatom krilaticom Ljudevita Jonekea - ime u nominativu pripada Vama, ali svi ostali padeži pripadaju književnom jeziku. Drugim riječima, Vaše ime u nominativu ima onaj lik koji je zapisan u Vašem rodnom listu i književnojezična norma ne utječe na taj lik. Međutim, imena su za morfologiju kao i svaka druga imenica – sklonjiva su, imaju alomorfne osnove kojih je alomorfizam uvjetovan padežnim nastavkom kao i u općih imenica.

Literatura

Akademijina gramatika → Stjepan Babić, Dalibor Brozović, Milan Moguš, Slavko Pavešić, Ivo Škarić, Stjepko Težak, Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, JAZU – Globus, Zagreb, 1991., 2007.

Vladimir Anić, Josip Silić, Pravopis hrvatskoga jezika, NL, ŠK, Zagreb, 2001.

Stjepan Babić, Hrvatska jezikoslovna čitanka, Globus, Zagreb, 1990.

Stjepan Babić, Hrvatska i srpska hrvanja sa „srpskohrvatskim standardnim jezikom”, Jezik, br. 2. god. 57., 2010., str. 45.

Stjepan Babić, Dalibor Brozović, Milan Moguš, Slavko Pavešić, Ivo Škarić, Stjepko Težak, Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, JAZU – Globus, Zagreb, 1991.

Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš, Hrvatski pravopis, ŠK, Zagreb, 2006.

Stjepan Babić, Sklanjanje ženskih prezimena na –a, Jezik, god. 53., br. 2., str. 66. – 68.

Stjepan Babić, Demetra ili Demetera - pitanje je sad, Jezik, god. 53., br. 2., str. 68. – 69.

Stjepan Babić, Sanda Ham, Milan Moguš, Hrvatski školski pravopis, ŠK, Zagreb, 2012.

- Stjepan Babić, Milan Moguš**, Hrvatski pravopis, ŠK, Zagreb, 2010.
- Lada Badurina, Ivan Marković, Krešimir Mićanović**, Hrvatski pravopis, MH, Zagreb, 2007.
- Eugenija Barić, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević, Marija Znika**, Hrvatska gramatika, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, ŠK, Zagreb, 1995.
- Tomislava Bošnjak Botica, Zrinka Jelaska**, Sklonidba muških dvosložnih imena i naglasna dvojnost, Jezik, god. 55., br. 4. i br. 5., str. 143. – 150 i 170. – 181.
- Sanda Ham**, Školska gramatika hrvatskoga jezika, ŠK, Zagreb, ⁵2017.
- Josip Hamm**, Štokavština Donje Podravine, Rad JAZU 275., Zagreb, 1949.
- Hrvatski pravopis**, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2013.
- Hrvatska jezična riznica**: <http://riznica.ihji.hr/index.hr.html>
- Hrvatski jezični portal**: <http://hjp.novi-liber.hr/>
- Institutova gramatika** → Eugenija Barić, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević, Marija Znika, Hrvatska gramatika, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, ŠK, Zagreb, 1995.
- Institutov Pravopis** → Hrvatski pravopis, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2013.
- Matičin pravopis** → Lada Badurina, Ivan Marković, Krešimir Mićanović, Hrvatski pravopis, MH, Zagreb, 2007.
- Rječnik hrvatskoga jezika**, ur. Jure Šonje, Školska knjiga i Leksikografski zavod “miroslav Krleža”, Zagreb, 2000.
- Marko Samardžija**, Jezični savjetodavac Stjepko Težak, Metodika, god. 7., br. 2. str. 258., 2006.
- Josip Silić, Ivo Pranjković**, Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- Ivo Škarić**, Hrvatski izgovor, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2009.
- Školski pravopis** → Stjepan Babić, Sanda Ham, Milan Moguš, Hrvatski školski pravopis, ŠK, Zagreb, 2012.
- Stjepko Težak**, Hrvatski naš svagda(š)nji, Školske Novine, Zagreb, 1991.
- Stjepko Težak**, Hrvatski naš osebjuni, Školske Novine, Zagreb, 1995.
- Stjepko Težak**, Hrvatski naš (ne)zaboravljeni, Tipex, Zagreb, 1999.
- Stjepko Težak**, Hrvatski naš (ne)podobni, Školske novine, Zagreb, 2004.
- Adolfo Veber**, Slovnica hrvatska za srednja učilišta, Zagreb, ³1876.
- Veliki rječnik hrvatskoga standardnoga jezika**, Školska knjiga, Zagreb, 2015.
- Vrh (VRH)** → Veliki rječnik hrvatskoga standardnoga jezika, ŠK, 2015.

Morpho(no)logical Characteristics of Names and Surnames in Standard Croatian Language

Summary

The paper deals with standard-language morpho(no)logical characteristics of Croatian and foreign names and surnames. The description of the declension of these names includes dialectal influences in the declension, sound changes in the declension – especially allomorphic stems in the declension of names with intervocalic *j*, palatalized stems in the vocative case of male names, and assibilated stems in the dative and locative cases of female names.

Key words: names and surnames, declension, vocative case, allomorphism of word bases.

Nina Mance

■ Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku

■ Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Boc-boc iglicama – frazemi u Kaktus bajkama Sunčane Škrinjarić

Sažetak

Istraživanje koje je provedeno u ovome radu analiza je frazema u *Kaktus bajkama* Sunčane Škrinjarić. Ciljevi su istraživanja dvostruki: 1. pronaći frazeme u *Kaktus bajkama* te izdvojiti i objasniti frazemske inačice i 2. pokušati razgraničiti poredbene frazeme od usporedbi. Navedeno će prikazati Sunčanu Škrinjarić kao vrhunsku umjetnicu u pripovijedanju upravo zbog izbora leksičkih, pa time i frazemskih jedinica. Upravo frazemske inačice pridonose jasnoći i slikovitosti pripovjednoga diskursa. Također, dodatak je radu i mali frazeološki rječnik s popisom frazema pronađenih u *Kaktus bajkama*.

Ključne riječi: frazeologija, *Kaktus bajke*, Sunčana Škrinjarić, usporedbe, poredbeni frazemi.

Uvod

S obzirom na broj radova posvećenih frazeologiji, može se zaključiti kako je to područje izrazito zanimljivo mnogim jezikoslovcima. Jedna je to od najmlađih jezikoslovnih područja: za njezino osamostaljenje kao jezikoslovne discipline najzaslužnije je rusko jezikoslovlje jer je pionirskim radom Viktora Vinogradova *Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku* frazeologija uspostavljena kao samostalna podznanost u ruskome jezikoslovlju (Kovačević 2012). Proučavanje frazeologije u našoj zemlji intenziviralo se 90-ih godina prošloga stoljeća, o čemu svjedoče i radovi, u prvome redu Jasne Melvinger, zatim Antice Menac, Josipa Matešića, Željke Fink Arsovski i drugih. U književnim su djelima frazemi vrlo česti, a frazeologija je svakoga pisca vezana uz određene posebnosti (Menac 1994:167). Rad će pokazati kako se te posebnosti zrcale u *Kaktus bajkama*.